

Beštia na streche. Mystické zvieratá z gotických katedrál

Lucia Laudoni

20. februára 2021 ✚ Kultúra

Akokoľvek pitoreskne a expresívne nám to znie, slovo beštia pôvodne nebolo nadávkou. A už vôbec ňou nie je v tomto článku. Podstatné meno beštia sme zdedili z latinčiny. *Bestia* a synonymné tvary *fera*, prípadne *belua*, v jazyku starých Rimanov i prvých kresťanov zmáčaných čiernou búrku mučeníckej krvi označovali divoké zvieratá.

Človek je živým jazýčkom váh, ktoré oscilujú medzi beštiami a anjelmi. Na ktorú stranu sa váhy našej duše priklonia, toho správanie si postupne oblečieme.

Damnatio ad bestias, čiže odsúdenie na usmrtenie divými šelmami zinscenované v podobe divadelnej hry (jej „hercami“ mohli, ale nemuseli byť trestanci najhrubšieho zrna) bolo mimoriadne krutým trestom.

Svätice Perpetua a Felicitas či Eufémia z Chalcedónu darovali dušu Pánovi v zuboch beštíí. Podľa svedectiev Tacita či Tertuliána boli pazúrom šeliem podrobení aj kresťania, ale nielen oni.

Stenu kráľovnej parížskych katedrál Notre-Dame strážia takéto zvery – chiméry. Nie všetky mali praktickú funkciu odkvapov. Často bývali dekoratívnym prvkom.

Zdroj: [pinterest.com](https://www.pinterest.com)

Skutočnosť, že v starom Ríme existovali aj profesionálni bojovníci so zvieratami (*bestiarii*), ktorých úlohou bolo vizualizovať divákovi lov (*venatio*) akoby na (fiktívnom) filmovom plátne, to neospravedlňuje ani kvapku (zbytočne) preliatej krvi.

Starorímske pohanstvo je jedným z ideologických prítokov zavlažujúcich močiar moderného filmového priemyslu, v ktorom sa to mýtickými a mystickými zvermi len tak hemží. Film je tetiva luku napnutá medzi

realitou a fantáziou. Napätie medzi pravdou a lžou sa ustavične zvyšuje. Tak, ako každý luk, aj pomyselný luk filmu je zbraň.

Prečo sa práve zvláštne zvery a rôzne iné mytologické tvory škeria zo striech gotických katedrál? Nie je zobrazovanie strašidelných stvorení na strechách Božích domov nekánonické? Domnelý dekoratívny prvok má však aj duchovný význam, ktorý mnohých možno prekvapí.

V prvom rade si treba uvedomiť, že zvieracie hlavy na gotických svätyniach sú daňou staviteľskej a umeleckej praxe. Spomienka na hmlou dejín zahalené boje svätcov s hladnými beštiami v rímskych arénach to nie je, i keď istý (veľmi okrajový) presah sa vylúčiť nedá. Slúžia ako odkvap, žľaby a chrliče, ktorým cez „papuľku“ prúdila dažďová voda stekajúca zo striech. Systém chrličov mal za úlohu ochrániť murované steny chrámov, aby častým kontaktom s dažďovou vodou nekorodovali.

Gotické umenie je knihou s bielymi stránkami. Táto alegorická skulptúra na stene Notre-Dame dokáže desiť aj rozosmiať. Záleží od uhla pohľadu.

Zdroj: [pinterest.com](https://www.pinterest.com)

Počet chrličov a odkvapov nemusí byť daný len matematicky (napríklad počtom podpier). Odkvapový systém vodu nielen odvádza, ale aj rozdeľuje. Chrlič je teda aj distribútor.

Z každého žľabu vychádza určitý objem vody. Rozdáva len toľko, koľko mu nebo nadelí. Udeľuje časť celku. Rozmanitosť umeleckých odkvapových hláv (zasahujúca až do sféry architektonického vtipu a grotesky) upozorňuje na Boha ako na múdreho Rozdeľovača (po latinsky *Largitor*, *Dispensator*), ktorý svoju živú vodu dávkuje postupne podľa nám neznámej matematiky.

To, čo odkvap dostáva, však nevzniká v kamenných ústach zvieraťa, iba nimi prechádza. Aj ľudské ústa majú byť živým žlabom, ktorým prechádza dažď Božieho slova. Sila, kvalita a účinok nebeského dažďa však nie sú závislé od veľkosti našich úst. Závisia od moci a potenciality oblaku Božej milosti. Z veľkých úst môže kvapkať málo pravdy a z malých úst veľa lži.

Každý úder gotického srdca hľadá za všetkým, aj za rozmiestnením a priam rozprávkovou podobou kostolných žlabov, duchovný diagram. Pri pátraní po tom, prečo sú podivné kamenné príšery hosťami v Božích domoch, narazíme na zaujímavú legendu zo starého Francúzska. Viaže sa k životu svätého biskupa Romana z Rouenu. Žil v 7. storočí, pravdepodobne za vlády merovejského kráľa Dagoberta I., a patrí medzi katolíckych aj pravoslávnych svätých.

Draci na stenách chrámov sú štylizovanými odkvapmi, ich ústa odvádzali dažďovú vodu.

Zdroj: wikipedia.org

Svätý Romanus porazil akéhosi netvora menom Gargouille. Jeho meno zrejme súvisí s menej frekventovaným latinským termínom pre pažerák (*gurgulio*, *gula*, porovnajme z toho vzniknuté rumunské *gură*, ústa, hrdlo). Bol to typický drak, ktorý chrlil oheň a vyvolával hrôzu. Svätý Romanus porazil stvorenie znamením kríža a telo zvieraťa nechal odniesť do Rouenu, aby ho tam verejne spálili.

Jediné, čo nezhorelo, bola Gargouillova hlava a krk zvyknutý na jeho ohnivý dych. Hlava monštra rezistentná voči ohňu bola na výstrahu pripevnená na vonkajšiu stenu miestnej katedrály.

Kult svätého Romana, patróna Rouenu, nie je teritoriálne obmedzený iba na Francúzsko. Z dielne majstra Theodorika, ktorý sa podpísal pod Kaplnku svätého Kríža na Karlštejne, pochádza sugestívny portrét tohto biskupa v náručí s drakom.

To, čo znie ako „béčková“ rozprávka, má zdravé duchovné jadro. Môže ísť o živú polemiku medzi kresťanstvom a reliktnami pohanskej viery. Táto polemika je veriacemu ľudu predstavená pomocou veľmi živého nástroja – príbehu. Latinské *narro* (rozprávam) je jazykovým „synom“ staroitalského slovesa (*g*)*nar(a)o*, čiže robím niečo známym, vynášam to na svetlo Božie. Rozprávať znamená robiť neznáme známym.

Keď vonku mrzne, môže to dopadnúť aj takto...

Zdroj: [pinterest.com](https://www.pinterest.com)

Drak Gargouille personifikuje pohanstvo zavŕtané ako červotoč do kresťanského dreva. Meč Kristovho kríža porazil beštiu analogicky, ako to čítame v legende o svätom Jurajovi. Hlava Gargouilla bola na vonkajšiu stranu miestneho dómu umiestnená predovšetkým preto, aby ľudia nezabudli, že existuje peklo a démoni sú pre nás kresťanov reálnou hrozbou. Nie sú to nevinní čertíci z rozprávok, ktorí si z pekla vyrobili akýsi alternatívny svet, v ktorom je vlastne... fajn. Pozor, peklo nie je kabaret.

Kamenné telá beští z gotických svätýň sú nemí svedkovia pravdy, podľa ktorej démoni neznesú čistý plameň Kristovej lásky. Nedokážu sa priblížiť k oltáru bez toho, aby sa (skôr či neskôr) nejako neprezradili. Stoja vonku, nalepení na streche a ponížení tým, že ako Kristovi „psi“ strážia vchod do pozemskej ambasády raja. Nemajú vôľu vstúpiť do Božieho domu, pretože vyznávajú svoje *non servimus*, nebudeme slúžiť.

Primárne to vzbudzuje dojem, akoby medzi pozemskými beštiami (v pôvodnom latinskom zmysle slova) a démonmi bolo znamienko rovnosti. Nie. Priateľstvo veľkých svedkov viery, akými boli svätí Hieronymus alebo Gerasimus od brehov Jordánu, so strach vzbudzujúcimi levmi len podčiarkuje pravdu, že Boh nestvoril divé zvieratá preto, aby ľuďom ubližovali.

Chrílice mali podobu démonov, aby umelecky zdôraznili nebezpečenstvo pekla. Tento príklad je z ekvádorského mesta Quito.

Zdroj: [pinterest.com](https://www.pinterest.com)

Má pustovnícky život človeka zoceliť, aby sa nebál ani levích pazúrov? Dovolím si tvrdiť, že všetko je inak. Mníšstvo (ani vo forme prísnej askézy) nerobí nikoho drsným. Zjemňuje a zmäkčuje. Robí mäkkým práve to, čo je *in corde humano* tvrdé. Potom prichádzajú aj divé šelmy, beštie, aby človeku slúžili tak, ako slúžievali Adamovi pred pádom.

„*Super aspidem et basiliscum calcabis*“, píše žalmista. Slovenský preklad žalmu 91 (podľa počítania Vulgaty) modeluje tento verš slovami „*budeš si kráčať po vretenici a po zmiji.*“ Antický bazilišok (*basiliscus*) pritom nie je ekvivalentom zmije. Plínius Starší ho opisuje ako extrémne jedovatého krátkeho plaza s korunovitými výbežkami na hlave, kráľa hadov, ktorý dokáže vraždiť púhym dychom a dokonca aj pohľadom! Aj nad týmto stvorením vládne Božia pravica. Je zaujímavé, že Rimania slovo *bestia* neaplikovali na hadov, lebo had dokáže podľa antických predstáv manipulovať s emóciami.

Pád do pavučiny estetického pôžitku. Dráždenie zmyslov. Zbytočná strata energie a peňazí. Až takto radikálne videl svätý Bernard z Clairvaux, veľký propagátor návratu k čistote benediktínskeho ideálu, prapodivné odkvapy v tvare zverov a plazov v exteriéri chrámov. Svätý Bernard kritizoval podľa neho nezmyselné tvary chrličov, vidiac v nich len emotívne vybudenie sa sochárskeho dláta. Emócie sú ako okno. Cez okno však nevstupuje dnu iba teplo a svetlo. Vstúpiť môže všetko, čo pustíme dnu (niekedy toho pustíme dovnútra až príliš veľa).

Svätý Romanus z Rouenu nechal zavesiť hlavu draka na stenu kostola.

Zdroj: wikipedia.org

Pre stredovekého človeka bola katedrála jazerom, na hladine ktorého sa odrážal vesmír; poriadok stvoreného i nestvoreného sveta. Vo vnútri kralovalo nebo. Oltár symbolizoval trón Najvyššieho a zároveň hroby mučeníkov, ktorí ako antickí héroovia vybojovali víťazný zápas a získali nebeské vavríny. Vonku zúrilo peklo a spolu s ním rozprávkoví draci a divé zvery. Tie však z Božej vôle skameneli, aby zo striech chrámov už nemohli nikomu škodiť – iba s hanbou dosvedčovať, že tam vnútri chrámu je skutočné šťastie.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/bestia-na-streche-mysticke-zvierata-z-gotickych-katedral/>